

1700-tal i kvarteret Rosendal i Uppsala

1700-tal i kvarteret Rosendal i Uppsala

Arkeologisk schaktningsövervakning

L1941:2293

Fjärdingen 1:13

Uppsala kommun

Uppland

Anna Ölund

Upplandsmuseets rapporter 2021:09

ISSN 1654-8280

BEARBETNING AV FOTON: Anna Ölund

BEARBETNING AV PLANER: Anna Ölund

OMSLAGSBILD: Fynd av taktegel med stämplad upphängningsklack. Stämpeln kallas S:t Petri nyckel och taktegllet är tillverkat i Lübeck 1643–1759.

GRANSKNING: Malin Lucas

UPPHOVSÄTT: om inget annat anges: Creative Commons licens CC BY. © Lantmäteriet, dnr I2014/00634

GRAFISK FORMGIVNING OCH PRODUKTION: Malin Lucas

DIGITALT TRYCK: Kph, Uppsala

© UPPLANDSMUSEET, 2021

Upplandsmuseet
Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018-169100
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

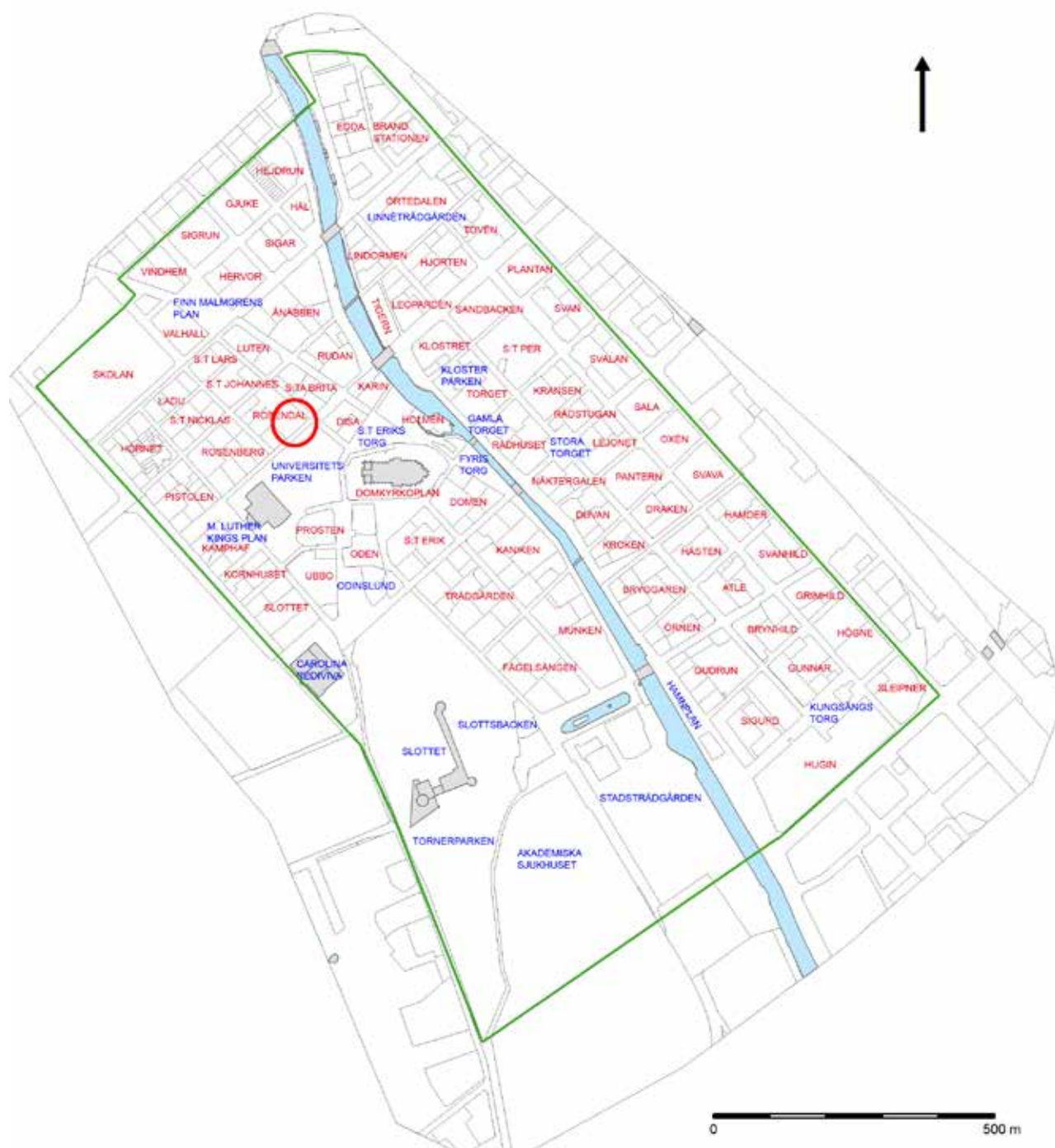

Sammanfattning	6
Inledning	7
Bakgrund	8
Fornlämningsmiljö och tidigare undersökningar.....	8
Syfte, metod och genomförande.....	8
Undersökningresultat	9
Fynd.....	19
Diskussion.....	21
Administrativa uppgifter	24
Referenser	25
Bilagor	26
Bilaga 1 – Fyndlista.....	26

Sammanfattning

I september och oktober 2020 genomförde Upplandsmuseets avdelning Arkeologi en arkeologisk schaktningsövervakning i kvarteret Rosendal i centrala Uppsala. Undersökningen gjordes på uppdrag av Länsstyrelsen i Uppsala län (431-3310-2020) och omfattade dokumentation av schakt för en fettav-

skiljare samt schakt för vattenledningar. I schakten som omfattade en total yta om 27,5 m² påträffades raseringslager från 1700-tal och brandlager från 1809 års stadsbrand. Fyndmaterialet utgjordes av keramik, kakel och kritpipor med generell datering från 1650–1850-tal.

Figur 1. Översiktsskarta över Uppsala med kvartersnamn och fornlämningsområdet (grön linje) markerat. Det aktuella området i kvarteret Rosendal markerat med röd cirkel.

Inledning

I södra delen av kvarteret Rosendal i centrala Uppsala ligger Södermanland-Närkes (Snerikes) karakteristiska nationshus. Intill detta, i hörnet av S:t Olofsgatan- S:t Larsgatan ligger en byggnad kallad Brundisium. Det var mellan dessa två byggnader (figur 2) som den arkeologiska schaktningsövervakningen genomfördes under september-oktober 2020. Anledningen till undersökningen var att

beställaren Södermanland-Nerikes nations fastighetsförvaltning önskade gräva ned en fettavskiljare med tillhörande ledningsdragningar, samt frilägga en kallvattenförgrening för att plombera röret. Undersökningen gjordes i form av en schaktningsövervakning efter beslut från Länsstyrelsen i Uppsala län (dnr 431-3310-2020). Schaktningsövervakningen gjordes av Anna Ölund och Malin Lucas på Upplandsmuseet.

Figur 2. Aktuell undersökningsyta mellan Snerikes nationshus, till vänster i bild och Brundisium, till höger i bild. I bildens front syns S:t Olofsgatan. Foto mot N, Anna Ölund Upplandsmuseet.

Bakgrund

Fornlämningsmiljö och tidigare undersökningar

Kvarteret Rosendal ligger i den nordvästra delen av fornlämning L1941:2293 (Uppsala 88:1), stadslager för Uppsala stad. I kvarteret samt i intilliggande kvarter har ett flertal arkeologiska undersökningar och iakttagelser gjorts genom åren. Ingen större ytomfattande undersökning har dock berört platsen utan det rör sig främst om begränsade schaktningsövervakningsinsatser. Medeltida kulturlager och konstruktioner har konstaterats i intilliggande gator och kvarter såsom i kv. Disa (Anund et al. 2000), kv. S:t Brita samt i Universitetsparken (Sunding 2017, Ölund 2013). I grannkvarteret Rosenberg gjordes en större schaktningsövervakning våren 2018 där det endast fanns enstaka bevarade kulturlager från tiden 1700–1900-tal (Sunding et al 2019).

I den nordvästra delen av kvarteret Rosendal gjordes en schaktningsövervakning 2009 i samband med ombyggnation. Vid tillfället påträffades stenlagda ytor och syllstensrader, troligen spår av bebyggelse från 1700-talet (Qviström 2009). I kvarterets norra hörn har en rustbädd av stockar påträffats 0,8–0,9 m under markytan (Redin 1976). Vid schaktningsövervakning i S:t Larsgatan fanns orörd marknivå ungefär 2 m under dagens gatubeläggning i sydost och på omkring 1 m djup nära S:t Johannesgatan. Över den ursprungliga markytan fanns upp till 0,9 m tjocka kulturlager som var gödselblandade och innehöll risbäddar samt stockar (Roslund 1997).

Vid ett flertal tillfällen har ytor vid Snerikes nationshus undersökts i samband med iordningställande av utomhusmiljön. Fundament till markisplintar övervakades 2020 på den stenlagda uteplatsen norr om nationshuset. Här fanns 0,5 m bergskross under stenläggningen. I en av fundamentsgroparna observerades en nedgrävning

med tegelfragment (Göthberg 2020). Under 2017 byggdes en utebar på den stenlagda uteplatsen och schaktningen för denna övervakades. Här påträffades inget av arkeologiskt intresse utan hela ytan var nedschaktad till 0,5 m djup (Ölund 2017). 2016 byttes befintliga dagvattenbrunnar vid Snerikes nation och tre schakt grävdes på innergårdens östra och nordöstra del. Två av dessa schakt ligger delvis vid de här avrapporterade schakten. I 2016 års schakt påträffades delvis bevarade kulturlager och fynd av bl.a kritpipsskaft med franska liljor daterade till 1630–1640 (Sunding 2016).

Vid nationshusets västra hörn övervakades ett schakt för dränering 2013. I schaktet som var 0,8 m djupt fanns kraftigt brända raseringslager från 1700–1800-tal (Ölund 2013). Den stenlagda innergård som omger Brundisum och Snerikes nationshus anlades utan arkeologisk övervakning någon gång 2011–2012. I april 2014 gjordes här en schaktningsövervakning för flytt av dagvattenbrunnar och schakt för nedsättning av en stödmur. Inga bevarade kulturlager observerades vid tillfället (Syse 2014). Stödmuren avgränsar idag innergården mot en parkeringsyta mot nordväst.

Syfte, metod och genomförande

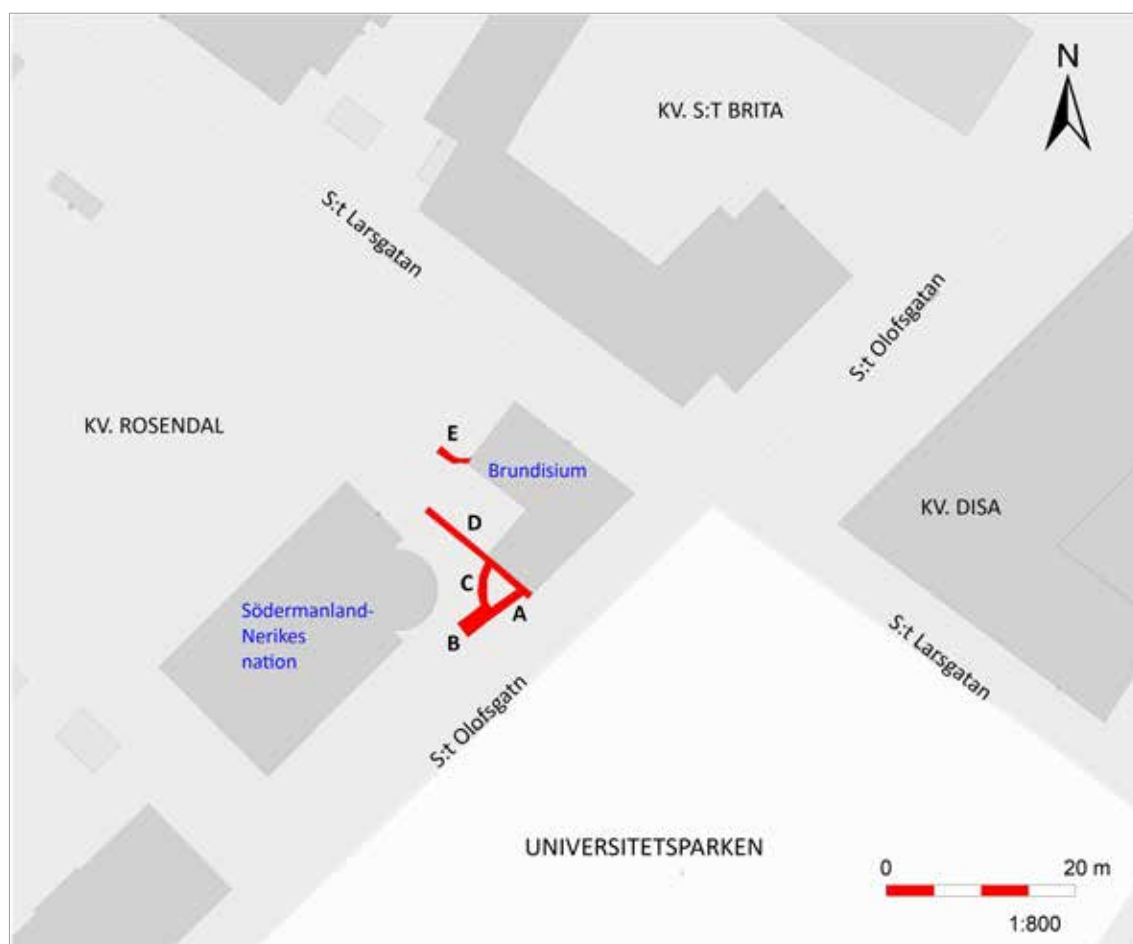
Syftet med den arkeologiska schaktningsövervakningen var att dokumentera eventuella kulturlager och konstruktioner som kunde framkomma i samband med markarbetet. Schaktningsövervakningen gjordes löpande i samband med grävarbetet för fettavskiljaren samt ledningsdragningarna till denna. Därefter vidtog övervakningen inom den stenlagda innergården där dagvattenröret skulle lokaliseras för att pluggas igen. Grävda ytor dokumenterades analogt utifrån befintliga byggnader. Påträffade lager och konstruktioner dokumenterades genom plan- och sektionsritning samt beskrivning. Arbetet dokumenterades genom fotografering.

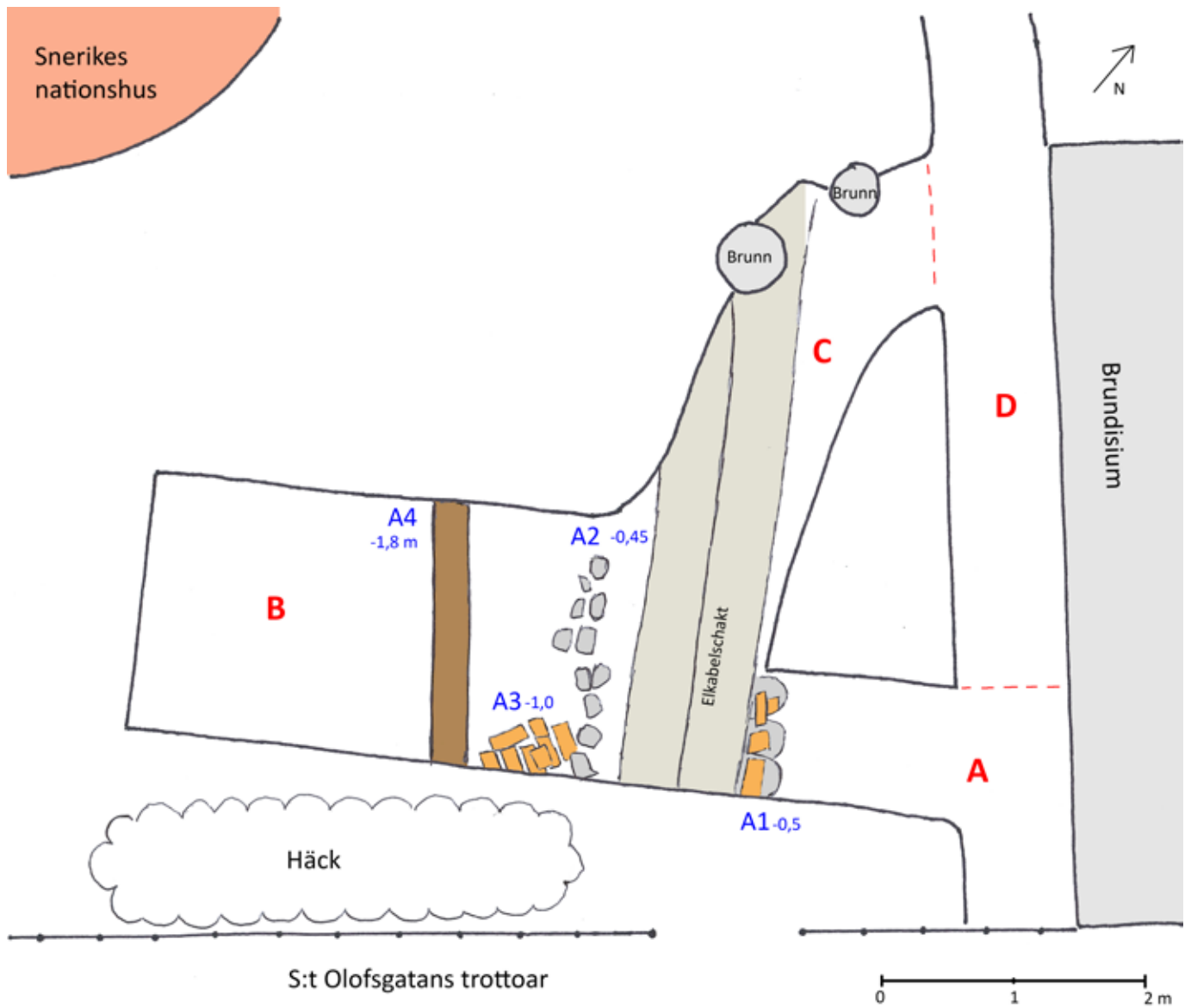
Undersökningsresultat

Den aktuella övervakningen omfattade sammanlagt 5 schakt, A–E (figur 3). Schakt A till D grävdes delvis i varandra vid olika tillfällen. I schakt B placerades fettavskiljaren och schakt A och C utgjorde ledningsschakt till denna. Schakt D grävdes utmed

Brundisiums sydvästra gavel och vidare över den stenlagda innergården för nya ledningsdragningar. Schakt E grävdes vid sydöstra gaveln av den norra delen av Brundisium (figur 3), i syfte att leta efter äldre kallvattenledning som skulle pluggas igen.

Figur 3. Översiktlig schaktplan med schakten A–E. Av planen framgår gatunamn, kvartersnamn, platsnamn och de byggnader som omnämns i texten. Skala 1:800.

Figur 4. Plan över schakt A-C med framkomna lämningar. Schaktnummer med röd bokstav och lämningar samt deras djup under markytan anges med blått. Skala 1:50.

Schakt A

Figur 5. Grävning påbörjades mellan Brundisium till vänster i bild och Snerikes nationshus till höger. I bakgrunden ses domkyrkans södra torn. Foto mot S, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Schakt A var 3,5 m långt och 1 m brett och grävdes från Brundisium till schakt B, dvs schaktet för fet-tavskiljaren. Schaktdjupet uppgick till totalt 1,0–1,2 m och nådde inte opåverkad marknivå. Före grävning med grävmaskin hade en gatstensbeläggning (0,15 m) tjock plockats bort. Under denna fanns ett 0,15 m tjockt lager av omblandat grus. I hela schakt A fanns på 0,3 m djup ett ca 0,25 m tjockt raseringslager efter en brand, L1. Lagret utgjordes av grusig sand med kolbitar, sot, sten, krossat te-

gel, taktegel och murbruksklumpar. I det brända raseringslagret påträffades ett stort sekundärbränt fat av yngre rödgods (F1), fönsterglas, järnföremål och en taktegelbit med stämplad upphängningsklack (F5). Under det brända raseringslagret, 0,55 m under dagens markyta fanns L2. Detta utgjordes av omblandad brungrå sand med grus, sten, kalkbruksbitar och tegelkross. Lagret innehöll relativt stora djurben samt yngre rödgods (F9) fajans (F8) och kritpipor (F10-11).

Figur 6. Lager 1 i schakt A utgjordes av ett bränt raseringslager med fynd från 1700-1800- talet. Foto mot S, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

I schakt A fanns en elledning nedgrävd som låg 0,5 m djupt. Intill denna påträffades under det brända raseringslagret L1 en konstruktion, A1. Konstruktionen utgjordes av brandpåverkade bitar stortegel med kalkbruksbitar intill. Teglet låg endast i ett

skift och under tegelraden fanns tre stora stenar (0,5 m i diam). Stenarna var nedgrävda i lager 2 (se ovan) och har tolkats som syllstenar till en mindre byggnad. Teglet ovan dessa syllstenar kan vara rester efter en mycket förstörd vägg. Konstruktionen A1 var avgrävd i väster av elschaktet.

Figur 7. A1, en konstruktion av stortegel ovan syllstenar. Fragmentariska rester från en byggnad som stått på platsen under 1700-talet. Foto mot S, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Figur 8. Södra schaktväggen av schakt A där det brända raseringslagret L1 ovan grus och sandlager L2 framgår. Båda lagren innehåller fynd från främst 1700-talet. Foto mot S, Anna Ölund Upplandsmuseet.

Fynden i schakt A påträffades i två tydligt skiljda lager, L1 och L2 (figur 8). Trots detta syns ingen större skillnad i fyndens dateringar. Fyndmaterialet kan generellt dateras till 1750–1900-tal men det finns några föremål som kan ge ett mer tidsfäst intervall. Det ena är en bit av ett enkupigt taktegel med klack (F5). På klacken finns en stämpel i form av en nyckel. I nyckeln finns bokstäverna SP, som står för S:t Petri tegelbruk. Takteglet är tillverkat i Lübeck mellan 1643 och 1759. Ytterligare ett fynd i L2 kan dateras lite närmare. Det är F11 som utgörs av en del av en riksvapenpipa. På kritpipshuvudet ses ett krönt vapen med fem fält flankerat av lejon. Pipan är troligen tillverkad i Stockholm 1750–1800 av Mathias Nyberg (Åkerhagen 2004).

Schakt B

Schakt B grävdes i förlängningen till schakt A och utgjorde gropen där fettavskiljaren skulle ställas ned. Schaktet var 3,8 m långt och 2 m brett i dagöppning och grävdes utan släntning ned till 2,6

m under mark. Trots schaktdjupen påträffades inte den naturliga marknivån. Stick med geologsond i schaktbotten kunde inte heller avgöra naturlig nivå då ett kompakt lager av gödsel inte gick att sticka igenom.

Schaktet grävdes på en gräsbevuxen yta med ca 0,35 m tjockt matjordstäck. Under detta fanns precis som i schakt A både L1 och L2. L1 utgjordes av ett bränt raseringslager och L2 utgjordes av omblandad grusig sand. L1 var dock tunnare här, endast 0,1 m tjockt och tunnade ut mot väster. Även L2 var otydligare än i schakt A och övergick gradvis i lager 3, L3.

Under L1 och L2 på 0,45 m under mark fanns en rad av stenar A2. Stenarna var 0,3–0,4 m stora, plant placerade. En av stenarna närmast S:t Olofsgatan var en kalksten. Stenraden kan möjligen från början varit bredare eller legat inom en större yta men detta gick inte att avgöra eftersom ellednings-schaktet stört kontexten (figur 4).

Figur 9. A2, södra delen. En stenläggning eller stenrad i schakt B. Foto mot S, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Lager 2, gick gradvis över i lager 3 (L3) ca 0,5 m under markytan. L3 utgjordes av lucker sandig lera med klumpar av ren lera, grus, sten och stora mängder stortegel. Teglet fanns både som hela tegelstenar, som halva tegelstenar och som kross. I lagret gjordes fynd av grönglaserat kakel (F12), ett flertal kritpipsskaft (F13) samt bitar av yngre rödgods. Lagret som var ca 0,5 m tjockt upplevdes som väldigt omrört och har tolkats som ett raseringslager efter en tegelbyggnad. I den södra

schaktkanten i botten av tegellagret L3 påträffades en liten bit av en tegelkonstruktion i lagret A3.

Tegelkonstruktionen A3 utgjordes av de mycket skadade resterna efter en äldre tegelmur eller tegelvägg, 1 m under markytan. Tegelstenarna mätte 30×14×8 cm och var välbrända. De var murade med gråvitt kalkbruk och konstruktionen var bevarad i två skift. Eftersom den bevarade delen endast var 0,75×0,5 m stor gick det inte att avgöra i vilken riktning konstruktionen från början löpt.

Figur 10. A3, rester efter en tegelmur eller tegelvägg i schakt B. Foto mot S, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Från ca 1 m under markytan ned till 1,8 m fanns lager 4, L4. Detta 0,8 m tjocka lager utgjordes av en utfyllnad av sten och grus. Stenen i lagret var av olika storlek, från 0,5–0,1 m blandat med siltig sand och tegelbitar. Det gick inte att se några strukturer bland stenarna utan ytan tycks ha fyllts ut med detta material. Bland stenarna i L4 påträffades en del djurben, spikar samt två bitar yngre rödgods (F17-18) med en generell datering till 1650–1750.

På 1,8 m djup fanns en tydlig lagerövergång till ett mörkbrunt gödsellager, L5. Lagret var kompakt och innehöll förutom gödsel, bitar av näver, kvistar, träflis och bitar av tegel. Lager 5 innehöll även stora djurben och stänk av kalkbruk. I lagret på 2,25 m djup påträffades två bitar yngre rödgods med en generell datering till 1600–1700-tal. Schaktet fylldes hela tiden med uppträngande grundvatten varför det var svårt att undersöka.

Figur 11. Utfyllnadslager med sten L4 mellan 1 m och 1,8 m djup i schakt B. Sektion mot S, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 12. Gödsellager L5 ses i botten av schakt B. Gödsellagret var minst 1,25 m tjockt. Foto mot SV, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

I toppen av L5 (på -1,8 m) låg en trästock A4 med kvadratisk tvärsnitt. Stocken var välbevarad och 2 m lång och 0,25×0,25 m bred. Stocken lyftes upp med maskin och ett dendrokronologisktprov togs av denna. Eftersom inga fler konstruktionsdelar än stocken framkom i schaktet gjordes valet att inte skicka dendroprovet på analys.

Schakt B grävdes med maskin ned till 2,6 m under markytan. Det var inte möjligt på grund av uppträngande grundvatten att handgräva de nedre 0,35 m av lager L5 som fortsatte ned till schaktbotten. Från schaktbotten gjordes stick med geologsond ytterligare 0,45 m, varvid det tog stopp. Sonden visade ett kompakt gödsellager på 3,05 m djup.

Figur 13. A4, trästock påträffad på 1,8 m djup i toppen av L5 som lyfts ur schaktet. Foto Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Figur 14. Översikt av det vattenfyllda schakt B vid Snerikes nationshus vid schaktningens avslutande. Här placerades fettavskiljaren. Foto mot V, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Schakt C

Schakt C grävdes från schakt B mot norr (se figur 4). Schaktdjupet uppgick till ca 0,6 m och bredden till ca 1 m. I schaktet fanns en elkabel samt två brunnar. Inget av arkeologiskt intresse kunde iaktas i schakt C.

Schakt D

Schakt D grävdes från schakt A utmed Brundisiums sydvästra fasad och vidare över den stenlagda innergården. Schaktet var 14,5 m långt, 0,5–0,6 m djupt och ca 0,6–0,8 m brett och grävdes alltså del-

vis i frischaktet för Brundisium. Längs hela schakt D var marken omrörd sedan tidigare och ingen stratigrafi var möjlig att se. Fyllningen i schaktet utgjordes av grusblandad sand med inslag av siltig brungrå lera med stänk av kol och sot. I schaktets omblandade jordmassor påträffades en bit järnslag (F25), kritpipsskaft (F28) samt en bit av en holländsk gryta från 1650–1750 (F26).

Figur 15. Schakt D med Brundisium till vänster och St Olofsgatan bortom staketet. Foto mot S, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Schakt E

Schakt E (figur 4) grävdes i syfte att söka efter en kallvattenledning som skulle pluggas igen. Schaktet grävdes på en stenlagd yta där det sedan tidigare finns ett flertal äldre ledningar. Schaktet var 3,5 m långt och mellan 0,6 och 1,5 m brett. Schaktdjupet varierade från 0,5–1 m djup. Under stenplattorna som täckte ytan före markingreppet fanns ett 0,38 m tjockt lager av bergkross. Under bergkrossen fanns ett omblandat lager ca 0,4 m tjockt. Detta utgjordes av grus, sten, tegelbitar, kakelbitar, en bit av en äldre gatsten, plast och isolering till en

ledning. I ena schaktkanten påträffades på 0,8 m djup en liten del av ett intakt kulturlager inom en 0,5×0,2 m stor yta. Kulturlagret var ett bränt raseringslager med sot, kol, grusig lera och tegelbitar. Lagret innehöll flera mikrohorisonter och uppfattades som varvigt och kompakt och minst 0,25 m tjockt. Trots den begränsade ytan påträffades en relativt stor mängd fynd av djurben, bitar av yngre rödgods, fajans och kakel. Fyndmaterialet har en generell datering till 1750–1850 (se F29–F35 i bilaga).

Figur 16. Schakt E, grävning för lokalisering av kallvattenledning mellan Brundisium och Snerikes nationshus. Foto mot S, Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Figur 17. Bevarade kulturlager fanns i ena schaktkanten i schakt E på 0,8 m djup. Foto mot SÖ, Anna Ölund, Upplandsmuseet

Fynd

Vid 2020 års schaktningsövervakning vid Snerikes nation insamlades 102 enskilda fynd fördelat på 35 fyndposter. Åtta av dessa fyndposter har gallrats efter registrering. Samtliga fynd framgår av fyndlistan i bilaga 1.

Fyndmaterialet var generellt sett välbevarat och huvudparten utgörs av keramik där bitar av fat och skålar av yngre rödgods dominerar. I materialet finns även några bitar fajans och majolika. På platsen påträffades även ett flertal bitar av kritpipor, mestadels skaft liksom bitar av ugnskakel. Fyndmaterialet har en generell datering från 1650–1850 med tyngdpunkten i 1700-tal.

En del av fyndmaterialet som påträffades i det brända raseringslagret (L1 i schakt A) var kraftigt sekundärbränt (F1 och F2). I detta reseringslager

påträffades även en bit av ett enkupigt vingtegel (taktegel) med tillverkningsstämpel (F5, figur 18). Stämpeln som sitter på upphängningsklacken har formen av en nyckel men bokstäverna SP. Detta står för S:t Petri nyckel och takteget är tillverkat vid S:t Petri tegelbruk i Lübeck där tillverkningen pågick från 1643 till 1759. Dessa stämplor var inte enbart en kvalitetsmärkning av teglet utan fungerade även som tullstämplor (taktegel.se). Valet av taktegel pekar mot en viss exklusivitet. Det var troligen dyrt att frakta tegel från Tyskland och vid tiden fanns det en inhemsk produktion.

I fyndmaterialet finns även ett huvud till en kritpipa av typen Riksvapenpipa. Denna kan utifrån dekoren troligen föras till Mathias Nybergs tillverkning i Stockholm mellan 1750 och 1800 (Åkerhagen 2004).

Figur 18. F5, bit av ett enkupigt taktegel med stämpel på upphängningsklacken. Stämpeln är en så kallad S:t Petri nyckel vilket visar att teglet är tillverkat i Lübeck mellan 1643 och 1759. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

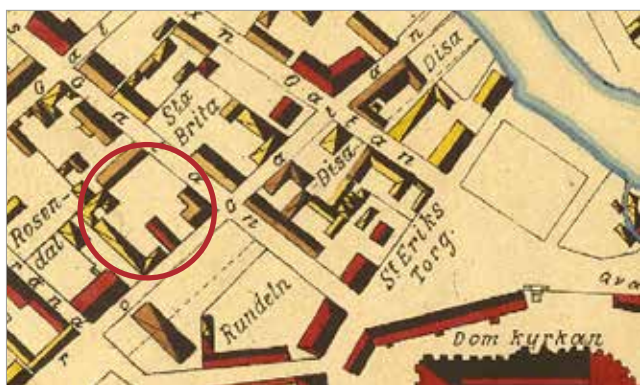
Figur 19. F11. Kritpipshuvud av en så kallad Riksvapenpipa. På pipan syns en krönt vapensköld indelad i fem fält som flankeras av lejon. Pipan är troligen tillverkad i Stockholm mellan 1750 och 1800. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet.

Figur 20. F15, del av ett yngre rödgoodsfat med heltäckande vitlerengobering med dragen växtdekor, 1700–1800-tal. Foto Olle Norling, Upplandsmuseet

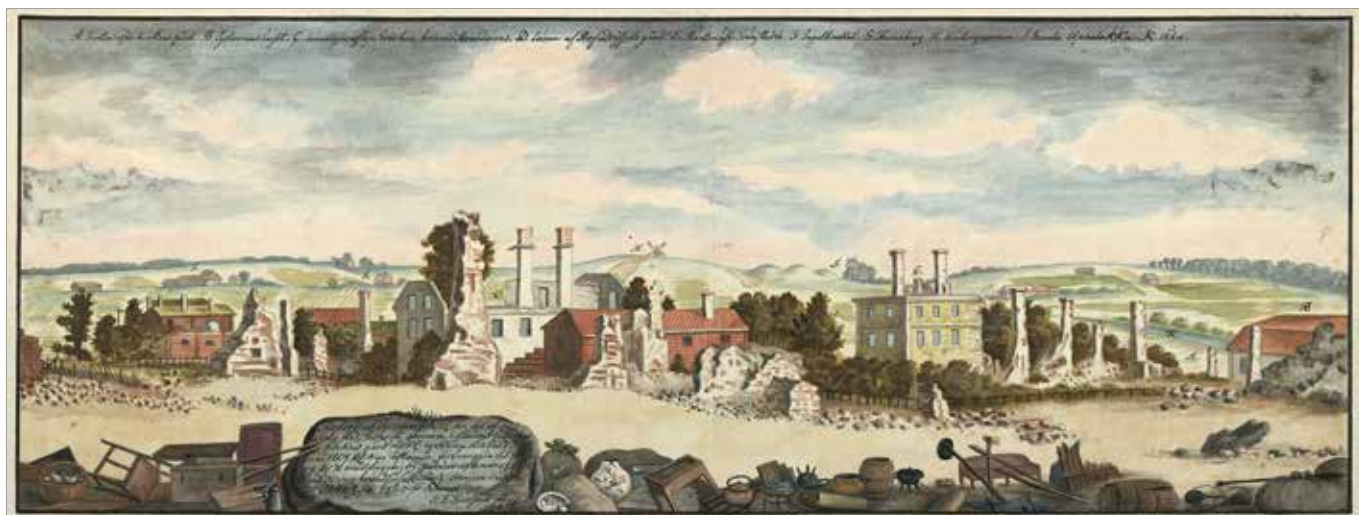
Diskussion

Södermanland-Nerikes nationshus byggdes enligt ritningar uppförda 1896 och är än idag en av Uppsalas mer välkända byggnader. Brundisium är huvudbyggnaden i den borggård som uppfördes 1811 och som låg på den aktuella tomten före 1890-talet. Byggnaden har ett avvikande läge i relation till nuvarande stadsplan (Stadsbildens framtid 1964). Hur kvarteret och bebyggelsen på platsen såg ut under 1800-talet kan man delvis följa i det historiska kartmaterialet. Innan nationshusets uppförande fanns en byggnad med gaveln mot S:t Olofsgatan (figur 21). Gatan hette vid denna tid Järnbrogatan (Wahlberg 1994).

Figur 21. Utsnitt av Schumburgs karta 1882 över Uppsala stad som visar den aktuella delen av kvarteret Rosendal för nationshusets uppförande. Karta Uppsala universitetsbibliotek.

I juni 1809 utbröt en omfattande brand som drabbade stadens västra sida. Branden skadade stora delar av bebyggelsen utmed nuvarande S:t Olofsgatan, det vill säga kvarteren Pistolen, Kamphav, Rosenberg, Biskopen och Rundeln i nuvarande Universitetsparken liksom Disa och S:t Brita. Givetvis brann även bebyggelsen i kvarteret Rosendal. Branden ska ha startat vid en av stadens fattighus, gården Kroken nära Fyrisån och spritt sig mot väster upp på åsen. 69 bostadshus drabbades och över 600 personer stod utan tak över huvudet (Lundh 1977). Med stor sannolikhet är det just 1809 års stadsbrand som vi sett resterna av vid den arkeologiska undersökningen.

Figur 22. Johan Gustaf Hårstedts avbildning av Uppsala efter branden 1809 där 69 gårdar brann. Perspektivet i målningen är något förvrängt men stenhuset till vänster anges av Lundh 1977 som liggande i kvarteret Rosendal. Bilden är målad någonstans i Universitetsparken, vid nuvarande Universitetshuset mot kvarteren Biskopen och Rosendal. Uppsala universitetsbibliotek, Alvinportalen.

Från 1700-talet och slutet av 1600-talet ger de så kallade huskartorna en viss inblick i bebyggelsens utseende i Uppsala. Av Olof Rudbeck d.ä. perspektiviska karta från 1679 framgår att den aktuella delen av kvarteret Rosendal var tätt bebyggt och omgärdade en gårdsplan.

Från samma tid som huskartorna finns kvarterskartor över Uppsala, däribland den så kallade Boomans planta upprättad av Staffan Månsson Booman. På kvarterskartan över Rosendal från 1671 anges tomternas storlek, innehavare och ägare (figur 24). Samtliga tomter mot nuvarande S:t Olofsgatan ägdes av domkyrkan och personerna som

står som innehavare till tomterna har kopplingar till domkyrkan. Tomten i hörnet St:Olofsgatan- S:t Larsgatan uppges vara Samuel Klockares gård, på domkyrkans mark. Den smala tomten bredvid denna anges som Ekeby gården på mark tillhörande domkyrkan. Nästa tomt i ordningen benämns som "H Daniels Gård uthi Albunge Doomkiörk.Grund". Detta avser Daniel Nicolai Dijkman som var kyrkoherde i Almunge, död 1685. (Texttydning och uppgifter, Herman Bengtsson Upplandsmuseet). Dessa tomter som låg mitt i staden med närhet till domkyrkan var attraktiva och innehades vid slutet av 1600-talet av prominenta personer.

Figur 23. Utsnitt av Olof Rudbecks d.ä. huskarta över Uppsala stad upprättad 1679. Uppsala universitetsbibliotek, Alvinportalen.

Figur 24. Utdrag ur Boomans planta 1671 över kvarteret Rosendal som visar de tomter i kvarteret som låg mot S:t Olofsgatan. Dessa tre tomter tillhörde alla domkyrkan och innehades av prominenta personer med kopplingar till kyrkan såsom en kyrkoherde och en klockare. Uppsala universitetsbibliotek, Alvinportalen.

Som framgår av den arkeologiska schaktningsövervakningen fanns det tjocka kulturlager på platsen. I schakt B uppgick dessa till minst 3 m. I botten av schakt B påträffades tjocka gödselblandade lager ca 1,8 m under markytan, även dessa innehöll (i den övre delen som var möjlig att undersöka) yngre rödgods med en tidigaste datering till 1600-talets mitt. Det är dock högst troligt att djupare liggande kulturlager är från medeltid med tanke på dateringar från närliggande kvarteret Disa och S:t Brita.

Övervägande delen av kulturlagren var omrörda raseringslager och utfyllnadslager från 1700-talet. Sannolikt har man på tomten gjort omfattande markingrepp i både före och efter stadsbranden 1809. Hörnet S:t Olofsgatan – S:t Larsgatan ligger också i en svacka som effektivt tycks ha fyllts upp under 1700-talet. Ovanpå denna uppfyllnad finns rester efter den år 1809 nedbrunna bebyggelsen som man anlade dagens Brundisium på. Platsen har dessutom utsatts för omfattande markingrepp vid slutet av 1800-talet då nuvarande nationshus

uppfördes. De rester i form av en fragmentarisk syllstensrad A1 och en stenrad eller del av en stendläggning A2 kan troligen härledas till bebyggelsen som revs eller helt brann ned 1809. Den fragmentariska tegelkonstruktionen A3 torde vara något äldre och kan ha ingått i någon byggnad som stått på platsen under 1700-talet. Från denna tid finns även tjocka raseringslager med tegel samt ett tjockt utfyllnadslager av sten. Fyndmaterialet i dessa brända raseringsmassor och utfyllnadsmassor speglar ett välmående kvarter i Uppsala, där fina keramikfat stått på bordet och kritpipor rökts.

Det kan slutligen konstaterats att kunskapen om platsens grundtopografi är ringa. 2020 års schaktningsövervakning har visat på tjocka utfyllnadslager från 1700-talet som lagts ovan eventuella medeltida lämningar. Inga större ytor inom kvarteret har undersökts arkeologiskt, vilket medför att kunskapsunderlaget är fragmentariskt. Läget mitt i staden visar dock att platsen varit attraktiv som boendemiljö såväl idag som under 1600-talet och troligen även under medeltid.

Administrativa uppgifter

Uppdragsnummer i Fornreg: 202000853

Plats: Södermanland-Nerikes nation, Fjärdingen 13:3, Uppsala kommun, Uppsala län

Fornlämning: L1941:2293

Fornlämningstyp: Stadslager

Typ av undersökning: Arkeologisk schaktningsövervakning

Orsak till undersökning: Markarbete för fettavskiljare samt lokalisering av vattenrör

Uppdragsgivare: Södermanland-Nerikes nations fastighetsförvaltning

Fältarbetsperiod: 2020-09-01 till 2020-10-30

Upplandsmuseets projektledare: Anna Ölund

Upplandsmuseets personal: Malin Lucas

Upplandsmuseets diarienummer: 296–2020

Upplandsmuseets projektnummer: 8791

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: dnr 431-3310-2020, datum 2021-06-03

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: 35 fyndposter varav 8 har gallrats. Förvaras i Upplandsmuseets föremålsmagasin i väntan på fyndfördelning.

Referenser

Anund, Johan., Carlsson, Ronnie., Elfwendahl, Magnus och Pettersson, Karin.

2000. I skuggan av domkyrkan. Arkeologi i Uppsalakvarteret Disa, 1973-1993. UV

Bergslagen, rapport 2000:5.

Göthberg, Hans. 2020. Schaktningsövervakning i samband med grävning av fundamentsgropar i kvarteret Rosendal, fornlämning L1941:2293, fastigheten Fjärdingen 13:3, Uppsala kommun, Uppsala län (lst dnr 431-2675-2020). Upplandsmuseet skrivelse dnr 214-2020.

Lundh, Herbert. 1977. Uppsala under de dominerande landshövdingarnas tid. Bilder från 1786-1862. Uppsala stads historia IV. Uppsala.

Redin, Lars. 1976. Medeltidsstaden 3. Uppsala. RAÄ och SHM Rapport.

Roslund, Ylva. 1997. Uppsalas innerstad. Arkeologisk förundersökning Dragarbrunnsgatan, Bredgränd, Smedsgränd, Bangårdsgatan, Kungsängsgatan, S:t Persgatan med Gamla Torget och S:t Larsgatan, RAÄ 88, Uppsala, Uppland. Riksantikvarieämbetet, UV Uppsala Rapport 1997:53.

Stadsbildens framtid. Om konstnärligt och historiskt värdefull bebyggelse i Uppsala. 1964. Stockholm.

Sunding, Emelie. 2016. Ang. arkeologisk schaktningsövervakning inom Fjärdingen 13:4, Uppsala stad, Uppsala kommun, Uppsala län. LST dnr 431-694-2016. Upplandsmuseet skrivelse dnr AR-114-2016.

Sunding, Emelie. 2017. Arkeologi vid Universitetshuset. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2017:10. Uppsala.

Sunding, Emelie & Ölund, Anna. 2018. Arkeologi vid Skandalhuset i kvarteret Rosenberg. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2019:04. Uppsala.

Syse, Bent. 2014. Ang. arkeologisk schaktningsövervakning vid Södermanlands-Nerikes nation, Fjärdingen 13:3, Uppsala stad och kommun, lst dnr 431-5531-13. Upplandsmuseet skrivelse dnr Ar-196-2014.

Qviström, Linda. 2009. Kvarteret Rosendal. Bebyggelselämningar från historisk tid under Rosendals matsalar. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2009:26.

Wahlberg, Mats. 1994. Uppsalas gatunamn. Uppsala stads historia IX:1. Uppsala.

Åkerhagen, Arne. 2004. Svenska kritpipstillverkare och deras pipor. Trångsund.

Ölund, Anna. 2013. Angående schaktning för dagvattenränna inom fastigheten Fjärdingen 13:3, Uppsala stad (lstn 431-2814-13). Upplandsmuseet skrivelse dnr Ar-276-2013.

Ölund, Anna. 2013. Universitetshuset och Universitetsparken i Uppsala. Arkeologisk schaktningsövervakning. Upplandsmuseets rapporter 2013:06. Uppsala.

Ölund, Anna. 2017. Ang. arkeologisk schaktningsövervakning i fornlämning Uppsala 88:1, inom fastighet Fjärdingen 13:3 i samband med planerad byggnation av utebar vid Södermanland-Nerikes nation (Lst dr 431-2713-17, 2017-10-20).

Övriga källor

Alvin. Plattform för digitala samlingar och digitaliserat kulturarv. www.alvin-portal.org

Taktegel.se. Hernsteds i Trosa, specialister på taktegeltillverkning. www.taktegel.se

Uppgifter på mail, 2021-05-11. Herman Bengtsson, Upplandsmuseet.

Bilagor

Bilaga 1 – Fyndlista

Fnr	Schakt	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Längd (mm)	Bredd mm	Vikt g	Antal	Beskrivning	Datering	Gallrad
1	A	Lager 1	Keramik	Fat	YRG	120	75	948	31	Närmast komplett kraftigt sekundärbränt fat	1800–1900 tal	
2	A	Lager 1	Kakel	Ungskakel		95	25	250	8	Kraftigt sekundärbränt ugnskakel	1750–1900	
3	A	Lager 1	Järn	Beslag		150	110	806	1	Stort järnbeslag eller del av byggnadsdetalj. Hästskoformad.		X
4	A	Lager 1	Tegel	Taktegel		240	120	1246	1	Avbruten vingtegelpanna. Enkupigt med klack	1750–1900	X
5	A	Lager 1	Tegel	Taktegel		105	42	166		Upphågningsklack till enkupigt taktegel med stämpel i form av en nyckel med bokstäverna SP. S:t Petri nyckel	1643–1759	
6	A	Lager 2	Ben	Djurben		190	16	16	2	Två bitar revben, svin		X
7	A	Lager 2	Keramik	Fat/Skål	Majolika	20	20	6	1	Blå dekor. Tennglasrad inv. Blyglasyr utv. Holländsk eller spansk tillverkning.	1750–1800	
8	A	Lager 2	Keramik	Fat	Fajans	50	40	18	1	Vit med nålstick. Möjli svensktillverkning.	1750–1800	
9	A	Lager 2	Keramik	Fat/Skål	YRG	55	25	104	6	Bitar från olika kärl. Invändig vit, gul och grön dekor.	1750–1800	
10	A	Lager 2	Br. lera	Kritpipa		30	10	8	2	En bit av ett smalt skaft, 5 mm. En bit huvud med klack och stämpel		
11	A	Lager 2	Br. lera	Kritpipa	Huvud	38	27	3	1	Del av kritpipshuvud Riksvapenpipa, krönt vapen m fem fält flankerad av lejon. Tillv. Mathias Nyberg?	1750-1800	
12	B	Lager 3	Kakel	Kakel		42	40	26	1	Grönglaserat kakel	1700–1800	

Fnr	Schakt	Kontext	Material	Sakord	Undertyp	Längd (mm)	Bredd mm	Vikt g	Antal	Beskrivning	Datering	Gallrad
13	B	Lager 3	Br. lera	Kritpipa	Skaft	53	7	22	5	Skaft från fem olika pipor. En tjock, 10 mm, med ziczacmönster.	1700-1800-tal	
14	B	Lager 3	Keramik	Gryta	YRG	45	38	24	1		1700-1800-tal	
15	B	Lager 3	Keramik	Fat/Skål	YRG	110	65	110	1	Heltäckande vitlerengobe med dragen växtdekor	1700-1800	
16	B	Lager 3	Järn	Hästska		90	120	196	1			X
17	B	Lager 4	Keramik	Fat/Skål	YRG	55	35	20	1	Grovt gods, hornmålad dekor	1650-1750	
18	B	Lager 4	Keramik	Fat/Skål	YRG	35	25	14	1	Heltäckande vit engobe.	1650-1750	
19	B	Lager 4	Järn	Spik		95	6	50	4	Fyra spikar, kraftig korrosion		X
20	B	Lager 4	Ben	Djurben				202	7	Djurben, troligen får och svin, revben, rörben samt skulderblad		X
21	B	Lager 4	Tegel	Taktegel		155	75	604	1	Bit av enkupigt taktegel (munk/nunna) med klack		X
22	B	Lager 5	Keramik	Gryta	YRG	57	40	30	1			
23	B	Lager 5	Ben	Djurben				214	6	Djurben, tåben svin, rörben nöt.		X
24	B	Lager 5	Keramik	Fat/Skål	YRG	15	10	2	1	vitlerdekor	1600-1700 ?	
25	D	Lösfynd	Slagg	Järnslag		25	15	24	1			
26	D	Lösfynd	Keramik	Gryta	YRG	75	20	68	1	Grytben, inåtsvängt. Holländskt	1650-1750	
27	D	Lösfynd	Glas	Planglas		22	14	1	1	Tunt, brungrönt		
28	D	Lösfynd	Br.lera	Kritpipa	Skaft	49	7	6	2	Två skaft från olika pipor		
29	E	0,8-0,85	Keramik	Gryta	YRG	70	70	162	2	Två bitar av trefots gryta	1750-1850	
30	E	0,8-0,85	Keramik	Gryta	YRG	65	55	42	2		1750-1850	
31	E	0,8-0,85	Br. lera	Kritpipa	Skaft	44	6	3	2	Två bitar kritpipskaft		
32	E	0,8-0,85	Keramik	Fat/Skål	Fajans	30	23	6	1	Blå dekor		
33	E	0,8-0,85	Keramik	Fat/Skål	Fajans	26	18	4	1		1800-1900	
34	E	0,8-0,85	Keramik	Fat/Skål	YRG	70	18	40	3			
35	E	0,8-0,85	Kakel	Ungskakel	Reliefkakel	85	60	48	1	Grönglaserat hörnkakel	1750-1850	

I kolumn kontext anger siffrorna i schakt E djup under markytan.

